

...A najal si u soukromníka dva pokoje v suterénu malého domku se zahradou, v uličce poblíž Arbatu. Přerušil zaměstnání v muzeu a začal psát román o Pilátovi Pontském.

„Ach, to byly zlaté časy!“ povzděchl si, oči rozzářené. „Samostatný byt pod uzavřením, k tomu předsínka a v ní výlevka,“ zdůraznil zvláště pyšně, „malá okénka těsně nad vydlážděnou cestičkou, která vedla od branky. Naproti ve vzdálenosti čtyř kroků rostl u plotu šeřík, lípa a javor. Ach! V zimě jsem jen zřídka vidával venku za oknem čísi černé boty a slyšel, jak sněh křupe pod nohama. U mě v kamnech věčně vesele plápolal oheň. Nepozorovaně přišlo jaro a já sledoval zamžnými okny zpočátku holé, pak zeleně obalené šeříkové keře. A právě tenkrát, loni na jaře, mě potkalo něco daleko báječnějšího, než byla stotisícová výhra. Přitom uznejte, že to je obrovská hromada peněz!“

„Bodejt,“ přisvědčil Ivan, který napjatě poslouchal.

„Otevřu okna, usadím se ve druhém pokoji, velkém jako dlaň,“ a host začal názorně předvádět: „To máme — tady pohovka, naproti druhé, mezi nimi stolek a na něm rozkošná noční lampička, pod oknem knihy, tuhle malý psací stůl a v prvním pokoji — měřil celých čtrnáct metrů! — knihy od země až do stropu a pak kamna. Kouzelně zařízený byt! K tomu fantastická vůně šeříku... Cítil jsem, že mám hlavu od únavy jako vymetenou. Pilát spěl ke konci...“

„Vím! Bílý plášť s purpurovou podšívkou!“ zvolal Ivan.

„Správně! Tak tedy Pilát spěl ke konci a já už věděl, že román skončí slovy: ...pátý prokurátor Judeje Pilát Pontský. Přirozeně jsem tehdy chodíval na procházky. Sto tisíc je značná suma a já si pořídil krásný oblek. Nebo jsem zašel do některé laciné restaurace na oběd. Na Arbatu bývala jedna útulná hospůdka, nevím, jestli tam je dodnes...“ Autor se zahleděl na měsíc a pokračoval šeptem, oči rozšířené:

„Nesla v náručí odporne vyzývavě žluté květy. Čert ví, jak se jmenují, ale neznám proč se první objevují na jaře v Moskvě. Odrážely se výrazně na černém jarním pláští. Ošklivá barva. Zabočila z Tverské do uličky a ohlédla se. Znáte Tverskou? Proudily tam davy, ale ručím vám za to, že ona viděla jenom mě. Vrhla na mě ani ne tak neklidňující, jako spíš bolestný pohled. Víc než její krása mě upoutal zvláštní, nepostřehnutelný výraz osamělosti v očích. Podřídil jsem se žlutému znamení, zahrnul jsem taky a sledoval neznámou. Šli jsme křivolakou, nudnou uličkou a nikdo z nás nepromluvil. Považte, ulice byla liduprázdná. Trpěl jsem utkvělou představou, že ji musím oslovit, a přitom jsem se obával, že ze sebe nevypravím jediné slovo, zatímco ona zmizí a už ji nikdy nevidím. Vtom prohodila:

„Líbí se vám moje květy?“

Přesně si vybavuju její hlas, poměrně hluboký, ale chvílemi selhávající. I když je to sebevíc naivní, zdálo se mi, že uličkou prolétla ozvěna a odrazila se od špinavé žluté zdi. Kvapně jsem přešel na druhou stranu a přistoupil k ní.

„Ne.“

Pohlédla na mě udiveně a já jsem si najednou zcela nečekaně uvědomil, že jsem tuhle ženu celý život miloval! To je, co? Vy samozřejmě řeknete, že jsem šílenec?“

„Nic takového neřkám!“ vykřikl Ivan a dodal:

„Proboha, vypravujte dál!“

Nemocný pokračoval:

„Ano, pohlédla na mě udiveně, a když se dost vynadřovala, zeptala se: ‚Vy nemáte rád květiny?‘ Její hlas zněl, alespoň se mi to zdálo, nepřátelsky. Připojil jsem se k ní a snažil jsem se jít stejným krokem. K mému velkému překvapení jsem se necítil ani trochu stěsněně.

„Mám rád květiny, jenomže takovéhle ne,“ vysvětloval jsem.

„A jaké?“

„Zbožňuji růže.“

Hned jsem litoval svých slov, protože se provinile usmála a odhodila květy do škarpy. Poněkud rozpačitě jsem je zvedl a podal neznámé, ale ona s úsměvem odmítla, a tak jsem nesl kytici já.

Nějakou chvíli jsme šli vedle sebe mlčky. Pak mi vzala kytici z rukou, zahodila ji na dláždění, vsunula svou ruku v černé rukavici se zvonovou manžetou do mé a vykročili jsme společně.“

„Dál,“ žadonil Ivan. „A na nic, prosím vás, nezapomeňte!“

„Dál?“ opakoval host. „Co bylo dál, si můžete domyslet.“

Přiznávám, láska nás zasáhla jako blesk. Věděl jsem to hned téhož dne, asi za hodinu, když jsme se octli na nábřeží u kremelské zdi a nevnímali okolí.

Mluvili jsme spolu, jako bychom se předešlý večer rozloučili a znali se řadu let. Nazířeli jsme si dohodli schůzku na stejném místě, u řeky. Nad námi svítilo květnové slunce. Brzy se stala mou tajnou ženou.

Chodila ke mně denně za poledne a já na ni čekával už od rána. Čekání spočívalo v tom, že jsem přestavoval na stole věci. Deset minut před tím, než měla přijít, jsem se uchýlil k oknu a napjatě poslouchal, kdy klapne omšelá branka. A kupodivu: než jsme se poznali, málokdo zabloudil na náš dvorek, prostě nikdo nepřišel, a teď se mi zdálo, že se k nám hrne celé město. Vrznou vrátka, až se mi rozbuší srdce, a považte, za oknem ve výši mého obličej se objeví špinavé holínky. Brusič. K čemu brusič v našem domě? Co by brousil? Jaké nože?

Než jedenkrát vešla, rozbušilo se mi nejméně desetkrát srdce, nelžu vám. Vždycky když se přiblížila hodina schůzky a ručička ukazovala poledne, nepřestávalo mi srdce tlouct jako na poplach až do chvíle, kdy se bez jediného klapnutí, téměř neslyšně objevily v okně střežičky s černými semišovými ozdobami v podobě mašlí, sepnutých kovovými přezkami.

Někdy se uličnický zastavila u sousedního okna a poklepávala špičkou na sklo. Rozběhl jsem se tam, ale mezitím zmizel střežiček i černý hedvábný stín a já šel otevřít.

Z vyprávění vyplynulo, jak milenci společně trávili den. Ona se nejdříve opásala zástěrou a v úzké předsínce s výlevkou, kterou se ubohý pacient tolik chlubil, zapálila na stole petrolejový vaříč, uvařila snídani a prostřela na oválném stole v prvním pokoji. Za májových bouří, kdy se kolem poloslepých oken s rachotem řtila pod práh vodní záplava a hrozila zatopit jejich poslední útulek, milenci roztápěli kamna a pekli v nich brambory. Z brambor se kouřilo a černá slupka špinila prsty. Ve sklepe se ozýval smích, zatímco keře v zahradě střežily po dešti ulámané větvičky a bílé hrozny.

Když skončilo období bouřek a vypuklo horké léto, objevily se ve váze dlouho očekávané a oběma milé růže. Ten, co si říkal Mistr, horečně psal svůj román, který plně upoutal i neznámou.

„Vážně, občas jsem na ni kvůli tomu zárlil!“ svěřoval Ivanovi noční host z měsíčního balkónu.

Zaryla si do vlasů štíhlé pěstě nehty, donekonečna pročítala, co napsal, a pak šla změněnou čepičku. Občas sedávala na bobku u dolních poliček s knihami nebo stála na židli u horních a hadrem utírala stovky zaprášených hřebětů. Předpovídala autorovi slávu, honila ho do práce a tehdy mu začala říkat Mistr. Netrpělivě čekala na slíbená poslední slova o pátém prokurátorovi Judeje, zpěvavě nahlas opakovala jednotlivé věty, které se jí zalíbily, a tvrdila, že tím románem žije.

Byl dokončen v srpnu a předán neznámé písničce, aby ho přepsala se čtyřmi kopiemi. Konečně přišla chvíle, kdy autor měl opustit tajnou skrýš a vyjít na veřejnost.

„Předstoupil jsem před veřejnost s románem v ruce a to mě zničilo,“ zašeptal Mistr, hlavu skloněnou, a černá čepička se žlutě vyšitým písmenem M se dlouho a smutně kolébala ze strany na stranu. Další vyprávění bylo nesouvislé, ale dalo se z něho vyvodit, že tenkrát Ivanova hosta postihla jakási katastrofa.

„Poprvé jsem pronikl do literárního světa, ale dodnes, přestože všechno skončilo a mě čeká brzká záhuba, vzpomínám na něj s hrůzou!“ šeptal významně a zvedl ruku. „Ach, ten mě zničil, dočista zničil!“

„Kdo?“ vydechl tiše Ivan.

„Redaktor přece. Přečetl můj román a díval se na mě, jako bych měl zánět okostice, pak zase šilhal do kouta a dokonce se rozpačitě pochechtával. Bezdůvodně žmoulal v tlapkách můj rukopis a hekal. Jeho otázky mi připadaly nesmyslné.“

Nezmínil se vůbec o literární hodnotě románu, ale vyzvídal, kdo jsem, odkud jsem přišel, jestli už dlouho píšu a proč o mně neslyšel dřív. Nakonec mi položil podle mého názoru úplně idiotskou otázku: kdo prý mi nakukal, abych si zvolil tak podivné téma? Přestalo mě to bavit a zdvořile jsem se otázel, jestli hodlá můj román otisknout, nebo ne. Nato začal blekotat, že to nemůže rozhodnout sám a že se s mým dílem musí seznámit ostatní členové redakční rady, především kritici Latunský a Ariman a spisovatel Mstislav Lavrovič. Doporučil mi, abych přišel za čtrnáct dní. Podruhé mě uvítala nějaká slečna, která od stálého lhaní šilhala, takže si snadno dohlédla na špičku nosu.“

„To je Nudlovová, redakční sekretářka,“ pousmál se Ivan, dobře obeznámený se světem, který jeho soused tak nenávistně líčil.

„Možná,“ odsekl neznámý. „No a ta mi vrátila rukopis značně usmolený a potrhaný. Přitom mi oznámila — a snažila se vyhnout mému pohledu — že redakce má dostatek materiálů na dva roky dopředu, a tudíž ‚možnost otištění mého románu odpadá‘, jak se doslova vyjádřila. Co bylo dál?“ zamumlal náhle a mnul si spánek. „Vzpomínám na spadané plátky růže na titulní straně a pak na oči své ženy. Ano, dodnes je vidím před sebou.“

Vyprávění se stávalo čím dál zamotanější a přibývalo v něm zámlk. Ivanův host vykládal cosi o šikmém dešti, a jak byl zoufalý ve svém sklepním úkrytu, i o svém dalším putování. Přidušeně vykřikoval, že ji z ničeho neobviňuje, ačkoliv právě ona ho ponoukala k boji.

Později, jak se básník dověděl, dostaly události nečekaný a podivný spád. Jednoho dne náš hrdina otevřel noviny a našel v nich článek kritika Arimana nazvaný: Nepřítel útočí. Ariman zde varoval všechny dohromady i každého zvlášť před autorem, který se pokusil propašovat do našeho tisku apologii Ježíše Krista.

„Á, už si vzpomínám!“ vypálil Ivan. „Jenomže jsem zapomněl vaše jméno.“

„Nechme toho, opakuju, že už žádné jméno nemám,“ namítal host. „Ostatně to není podstatné. Dva dny nato se v jiném časopise objevila další stať, podepsaná Mstislavem Lavrovičem, kde autor navrhoval pádně odsoudit ‚pilátštinu‘ a důrazně klepnout přes prsty toho modláře, který si usmyslil ji propašovat (zase to proklaté slovo!) do tisku.“

Zkoprnělý nad příšerným termínem ‚pilátština‘ jsem otevřel třetí noviny. Zde byly dokonce články dva: autorem prvního byl Latunský, druhý vyšel pod značkou N. E. Ujišťuji vás, že díla Arimana a Lavroviče byla pouhá legrace ve srovnání s Latunským. Stačí, když vám řeknu, že se článek Latunského jmenoval Bojovný starověrec. Plně zaujat čtením kritik o sobě jsem ani nezapozoroval, že přede mnou stanula ona (zapomněl jsem zamknout dveře) s promočeným deštníkem v ruce a stejně promočenými novinami. Její oči metaly blesky, ruce se jí chvěly a byly ledové. Nejdřív se mi vrhla kolem krku a líbala mě, pak zasyčela, že otráví Latunského, a přitom bušila pěstí do stolu.“

Ivan rozpačitě hekl, ale neřekl nic.

„Nastaly bezútešné podzimní dny,“ pokračoval host. „Obludný krach románu jako by mě připravil o kus mého já. Po pravdě řečeno, neměl jsem co dělat a žil jsem jen od jedné schůzky ke druhé. V té době se se mnou něco stalo. Čert ví co, ale Stravinský už tomu dávno přišel na kloub. Projevovalo se to především tím, že mě přepadala chandra a začal jsem trpět chorobnými představami. Nezapomeňte, že výpady v tisku neustávaly. Prvním jsem se smál. Ale jak jich postupně přibývalo, měnil se výrazně i můj vztah k nim. Druhé stadium bych charakterizoval jako stadium údivu. Doslova z každého řádku čpělo neuvěřitelné pokrytectví a zvláštní nejistota, přes jejich výhružný a suverénní tón. Připadalo mi — a nemohl jsem se toho dojmu zbavit — že autoři nevyjadřují své mínění, a to právě v nich vyvolává zuřivost. Později nastoupilo třetí stadium — stadium strachu. Rozumějte, ne že bych se bál podobných článků, ale začal jsem mít obavy z jiných věcí, které s nimi ani s mým románem nijak nesouvisely. Kupříkladu jsem se začal bát tmy: prostě psychická porucha. Zdálo se mi, zejména když jsem usínal, že nezvykle mrštná a studená chobotnice sahá chapadly po mém srdci. Od té doby jsem na noc nezhasnal.“

Moje milá se povážlivě změnila. O chobotnici jsem jí samozřejmě nevyprávěl, ale i tak poznala, že se mnou není něco v pořádku, pohubla, zbledla, přestala se smát a jenom prosila za odpuštění, že mi poradila otisknout úryvek románu. Přemlouvala mě, abych všeho nechal, odjel na jih k Černému moři a obětoval na to zbytek své výhry.

Naléhala a já, abych se vyhnul sporu (něco mi říkalo, že Černé moře neuvídím), jsem jí slíbil, že za několik dní pojedou. Nabídl se, že mi sama koupí jízdenku. Vytáhl jsem všechny svoje peníze, asi deset tisíc rublů, a odevzdal jí je.

„Proč mi dáváš tolik?“ divila se.

Namluvil jsem jí, že se bojím zlodějí, a požádal jsem, aby do mého odjezdu vzala peníze k sobě do úschovy. Strčila je do kabelky, začala mě líbat a prohlásila, že by tisíckrát raději umřela, než aby mě opustila v takovém stavu, ale že na ni čekají, že se podřizuje nutnosti a zítra že přijde. Zapřísahala mě, abych se ničeho nebál.

To se událo jednou kvečer, v polovině října. Když odešla, lehl jsem si na pohovku a usnul bez světla. Probudil mě pocit, že chobotnice je kdesi blízko. Šátral jsem ve tmě a s námahou jsem rozsvítil malou lampičku. Kapesní hodinky ukazovaly dvě v noci. Uléhal jsem s vědomím, že se rozstůnu, a probudil jsem se nemocen. Najednou mi připadalo, že podzimní tma vymáčkne okna, zaplaví pokoj a já se v ní zalknu jako v inkoustu. Vstal jsem jako člověk, který se už neumí ovládat. Vykřikl jsem a chtělo se mi někam běžet, třeba jen nahoru k domácímu. Zápasil jsem sám se sebou jako šílenec. S vypětím všech sil jsem se dovlekl ke kamnům a zatopil jsem. Sotva zapraskalo dříví a dvířka zabubnovala, trochu se mi ulevilo. Jdu do předsíně, rozsvítím, vyšťárám láhev bílého vína, otevru ji a piju rovnou z láhve. Tím se částečně otupil můj strach, alespoň natolik, že jsem neběžel k domácímu a vrátil se ke kamnům. Otevřel jsem dvířka, až mi žár ožehl obličej i ruce, a zašeptal jsem:

„Kéž bys tušila, že mi je zle... Přijď ke mně!“

Ale nikdo nepřicházel. V kamnech skučel oheň a do oken pral déšť. Tehdy došlo k poslednímu. Vytáhl jsem ze zásuvky stolu objemný rukopis románu i koncepty a začal jsem je pálit. Šlo to hrozně těžko, protože popsaný papír špatně hoří. Lámal jsem si nehty, jak jsem trhal sešity, vkládal je kolmo mezi polena a pohrabáčem jsem roztrpával stránky. Popel nade mnou chvílemi vítězil a dusil plamen, ale já bojoval a román přes tuhý odpor podléhal zkáze. Před očima se mi mihala dobře čitelná známá slova, přestože se žlut nezadržitelně rozlévala po stránkách. Slova mizela, teprve až papír zčernal, a já je zuřivě dobýjel pohrabáčem.

Vtom kdosi tiše zaškrábal na okno. S tlukoucím srdcem jsem vhodil poslední sešit do ohně a běžel jsem otevřít. Cihlové schůdky vedly ze sklepa k domovním dveřím. Klopýtavě k nim doběhnu a zeptám se tiše:

„Kdo je tam?“

A hlas, její hlas odpovídá:

„To jsem já...“

Už si nevzpomínám, jak jsem zdolal řetěz a zámek. Sotva vkročila dovnitř, vrhla se mi kolem krku celá promáčená, s mokkými tvářemi, vlasy rozpuštěné. Třásla se jako list. Zmohl jsem se na jediné slovo:

„T... ty?“ Hlas mi selhal a běželi jsme dolů.

V předsíni shodila plášť a vešli jsme rychle do prvního pokoje. S tichým výkřikem se rozběhla ke kamnům a holýma rukama vytáhla poslední napůl ohořelou hrst papírů. Kouř naplnil pokoj. Zadupal jsem nohama oheň a ona sklesla na pohovku a vypukla v křečovitý pláč.

Když se uklidnila, řekl jsem:

„Začal jsem nenávidět svůj román a bojím se. Jsem nemocný a mám strach.“

Vstala a přistoupila ke mně.

„Bože můj, jak jsi nemocný! A proč, proč? Co se stalo? Ale já tě zachráním, věř mi!“

„Já tě vyléčím, já tě vyléčím,“ mumlala a zaryla mi nehty do ramene. „Román napíšeš znova. Proč jsem si jen nenechala průklep?“

Ještě cosi drmolila, zuby sevřené, ale nebylo jí rozumět. Pak se stisknutými rty posbírala ohořelé stránky a vyrovnila je. Byla to kapitola asi z poloviny románu, nevím už jaká. Pečlivě listy zabalila do papíru a převázala stužkou. Celé její chování dokazovalo, že už se ovládla a je plná odhodlání.